

RECENZE | ZPRÁVY

RECENZE | ZPRÁVY

Správa o krízových rokoch vo svete

ROMAN HOLEC

ЯНКОВСКА, Надежда: *Година на криза. Никита Хрущов и предизвикателствата пред комунистическото движение (1956 – 1964)*. София, Изд. на БАН 2023. 424 s.

Popredná bulharská odborníčka na obdobie po druhej svetovej vojne siahla vo svojej najnovšej rozsiahlej publikácii po komplikovanej téme medzinárodného komunistického hnutia, ktoré v práci stelesňovala a zastrešovala najmä osobnosť Nikitu Sergejeviča Chruščova. Kniha je rámcovaná rokom 1956 s jeho turbulentnými udalosťami (20. zjazd KSSZ, rozpustenie Informačného byra, poľská kríza a revolúcia v Maďarsku) a rokom 1964, kedy bol Chruščov zbavený všetkých svojich funkcií a donútený odísť do ústrania. V priebehu uvedených extrémne dynamických deviatich rokov „studenej vojny“ sleduje autorka zmeny v línii sovietskej politiky a všetky (aj z toho) vyplývajúce problémy v medzinárodnom komunistickom hnutí. Sústredila sa najmä na bezprostredný vplyv 20. zjazdu na ľavicové hnutie vo svete, na 22. zjazd KSSZ a druhú vlnu destalinizácie, ako aj na komplikované vzťahy s čínskymi a juhoslovenskými komunistami, pričom čínsko-sovietsky konflikt je červenou niťou tiahnucou sa celou publikáciou. Adekvátny priestor bol venovaný aj kontextom kubánskej revolúcie a kubánskej krízy. Tieto témy tvoria chrbticu celej publikácie, pričom vplyv uvedených kľúčových medzinárodných udalostí na politiku jednotlivých komunistických strán sú ďalším rozsiahlym tematickým okruhom. Stranou záujmu nezostali ani vnútorné problémy komunistických strán v Európe, Ázii, Afrike a na Kube. Komunistické strany všetkých relevantných štátov vtedajšieho sveta tak dostali v publikácii svoj priestor

a kniha N. Jankovskej tým nadobudla nielen zaujímavý interpretačný, ale aj bohatý informačný aspekt.

Aspoň jeden príklad. Dozvedáme sa o reakcii na 20. zjazd KSSZ vo Vietname a v Mongolsku. Neboli jednoduché, vzhľadom na vojnové skúsenosti prvého a zovretie medzi ZSSR a Čínou v prípade druhého spojeneckého štátu. Mongolsko opúšťajú práve v roku 1956 sovietske vojská a mongolské stranícke vedenie sa snažilo udržiavať tradične dobré vzťahy aj s čínskym susedom. Rovnako však podporili kroky ZSSR na jeseň 1956 v Maďarsku. Existujúce disproporcie nevedli k mongolskej emancipácii, práve naopak, Mongoli (na čele s J. Cedenbalom) sa stále viac dostávali pod vplyv a závislosť od sovietskeho režimu. Čínska snaha predstaviť mongolskú nezávislosť ako jednu zo Stalinových chýb sa nestretla s úspechom. V čínsko-sovietskom spore sa Mongoli postavili na sovietsku stranu.

Vietnamci zase požadovali dlhší čas na „spracovanie“ tajného Chruščovovho prejavu a snažili sa o zosúladenie teórie a praxe, resp. o zdôvodnenie vlastnej cesty k socializmu. Vietnamský vodca Ho-Či-Min sa v tom čase ospravedlňuje za všetkých mŕtvych a za všetky chyby pri realizácii pozemkovej reformy. Naopak, medzitým v KĽDR nadobúdal stále väčšie rozmery kult osobnosti Kim-Ir-Sena, ktorý pri rokovaníach s Chruščovom otvorene a na základe vlastných politických záujmov odmietol sovietsky program destalinizácie.

Podobných zaujímavých myšlienok je v rozsiahlej publikácii viac ako dosť. Kniha je pritom postavená na bulharských a ruských archívoch, rovnako hlavne na bulharskej a sovietskej/ruskej literatúre, čo v dnešných časoch zvyšuje – vzhľadom na ťažkú dostupnosť – význam druhej z nich. Ak historiografia brežnevovskej éry zostávala v zajatí ideologických schém a obmedzení, od deväťdesiatych rokov začína ruská historiografia novátorsky prinášať nové pramene i nové interpretačné postupy, ktoré môžu byť inšpiratívne pre všetkých historikov komunistického, resp. ľavicového hnutia. A tí začínajú – po rokoch istej stagnácie a nezájmu o podobné témy – znovu získavať pôdu pod nohami a ich témy sa stávajú predmetom mnohých diskusií a neraz diametrálne odlišných koncepčných prístupov. V tomto smere môže byť situácia v českej historiografii najlepším dôkazom (napr. diskusie na stránkach *Soudobých dějin*). Bulharské a ruské primárne pramene sú doplnené rozsiahlymi prameňmi z popredných zdigitalizovaných knižníc a archívov ako americké CIA FOIA a Wilson Center alebo z marxistického internetového archívu. K tomu autorka využila aj rôzne vydané pramenné edície na tému zahraničnopolitických vzťahov.

Československá problematika nebola pre autorku primárna (to sa týka aj česko-slovenských vzťahov) a proces destalinizácie v tomto štáte sledovala len rámcovo, pričom vychádzala z bulharských a najnovších ruských prác, ako aj

z už trochu zastaranej práce G. Skillinga. Medzi literatúrou nájdeme len jednu prácu zo Slovenska, aj to však ide o text slovenského orientalistu K. Sorbyho, zaoberajúci sa Sýriou. Preto nie kvôli československým dejinám odporúčam po práci siahnuť, skôr kvôli svetovým ideovým a politickým súvislostiam, v ktorých sa doboví predstavitelia museli pohybovať.

Ide vo všeobecnosti o seriózne a koncepčne vypracované dielo, za ktorým vidieť mnohoročný výskum autorky a dobrú znalosť komplikovaných ideologických i politických kontextov. Pravda, ekonomické problémy zostali v pozadí záujmu N. Jankovskej, čo by určite neraz dopovedalo a vysvetlilo aj mnohé politické problémy.

Z hľadiska používateľa tak ešte zostala snáď len jedna pripomienka: v rozsiahlej a bohato zaľudnenej publikácii by sa určite uplatnila obrazová príloha a najmä akútne chýbajúci menný register.

